© Reuters

INTERVIU

„Un scriitor trebuie să scrie ca și cum *scrisul este mai important decît viața în sine“*

Salman Rushdie

Viața de scriitor a lui Salman Rushdie este un roman. A scris unul dintre cele mai faimoase și premiate romane din istorie: Copiii din miez de noapte *(carte pusă în scenă de Royal Shakespeare Company, distinsă cu titlul de cel mai bun roman din istoria Booker Prize și adaptată pentru cinematograful hollywoodian de Rushdie însuși), dar a scris și* Versetele satanice *(numit de un critic „cel mai celebru roman necitit“), roman considerat de musulmani „o blasfemie la adresa islamului“ și pentru care scriitorul a fost condamnat la moarte de ayatollahul Khomeini care a emis, în acest sens, o fatwa. Cărțile lui au fost arse în piețe publice, asupra lui grupul terorist Hezbollah a pus la cale cîteva atentate, forțîndu-l pe scriitor să trăiască, între 1989 și 1998, cu domiciliu secret și protejat de serviciile speciale ale Regatului Unit al Marii Britanii, care l-a onorat cu titlul de Cavaler (distincție condamnată în mod public de Al-Qaeda ca fiind „o insultă la adresa islamului“). Parodiat și sacrificat în filme de propagandă pakistaneze, devenit* pop icon *în cultura occidentală, scriind deopotrivă despre terorism, fundamentalismul religios creștin și musulman („religia este o haină de blană purtată vara“), benzi desenate, presa tabloidă, jocurile pe computer, fotbal și rock, compunînd versuri pentru trupa U2, comentînd filmele lui Tarantino sau semnînd manifeste împotriva statelor totalitare, avînd numeroase aventuri cu fotomodele și apărînd în filmul lui Robert Altman* Prêt-à-porter *sau exprimîndu-se în favoarea celebrelor caricaturi daneze și fiind un mare critic al islamului și al vălului pe care femeile musulmane sînt obligate să-l poarte, Salman Rushdie este unul dintre cei mai interesanți, premiați (peste treizeci de distincții literare internaționale primite), comentați, controversați și mediatizați scriitori din istorie. La invitația Editurii Polirom, Salman Rushdie se va afla la București, în perioada 23-26 noiembrie, în cadrul unui eveniment care va include conferințe de presă, întîlniri cu cititorii români la Tîrgul de Carte Gaudeamus, precum și o excursie în Transilvania pe urmele mitului Dracula.*

„Interoghez felul în care este alcătuită lumea“

Cum ați descoperit cărțile în copilărie, cine v-a apropiat de literatură?

Am fost un cititor pasionat încă de mic copil și citeam orice, inclusiv reviste de benzi desenate americane. Nimeni din familie nu m-a îndrumat, apropierea de literatură s-a produs natural. Cînd eram student la Universitatea din Aligarh, unde învățase și bunicul meu, am început să citesc Agatha Christie și P.G. Wodehouse, iar în Bombay mă delectam cu romane polițiste pentru adolescenți sau comedii englezești de colegiu, cu science fiction, cu de toate.

Erați de mic fascinat și de filme...

Da, să crești în Bombay însemna să fii obsedat de cinema. Filme indiene, bineînțeles, cu vedetele de atunci – Raj Kapoor, Meena Kumari, Nargis –, dar și filme americane. Îmi amintesc că am văzut *Scaramouche, Cavalerii Mesei Rotunde, Vrăjitorul din Oz.*

De ce scrieți satiră și realism magic, și nu realism pur, de modă veche? Datorați această formulă literară fantezistă folclorului oriental cu care ați crescut?

Da, cred că în mare parte este vorba despre faptul că vin, totuși, din lumea orientală a minunatelor *O mie și una de nopți*, *Panciatantra, Hazar Afsanah, Hamzanama,* dar îmi place la fel de mult și realismul pur, de modă veche, pe care îl folosesc destul de mult. Romanele mele *Furie* și *Shalimar clovnul,* de exemplu, sînt în cea mai bună parte ficțiuni naturaliste, așa cum sînt și multe din povestirile mele, „Curtenii“, „În Sud“, dar și altele.

Vă considerați doar un povestitor sau, mai degrabă, un scriitor politic, dat fiind impactul extraliterar al romanelor dvs.?

„Scriitor politic“ este o expresie limitată. Trăim într-o epocă în care evenimentele publice ne modelează viețile private ca niciodată înainte și acesta este unul dintre subiectele literaturii mele. Dar numai unul dintre ele. Mi-am dorit întotdeauna să găsesc și să spun cele mai bune, cele mai pătrunzătoare și cele mai răsunătoare povești posibile. Sînt un scriitor urban și un scriitor care a călătorit foarte mult, un scriitor care vrea să interogheze felul în care este alcătuită lumea, felul cum totul funcționează într-o atît de strînsă legătură.

„Libertatea este un argument“

Cînd scriați Versetele satanice *erați conștient că romanul va provoca un asemenea scandal și că riscați să vă alegeți cu o fatwa?*

Nu, nicidecum, nu mi-am imaginat asta.

Dar ulterior, a existat un moment în care v-ați dorit să nu fi scris această carte?

Nici asta.

Ați fost furios, înspăimîntat sau dezamăgit?

Toate trei.

Este o carte mai importantă decît viața?

Să spui că o carte e mai importantă decît viața este o remarcă de natură retorică, nu trebuie luată literal. Cînd am declarat acest lucru, am vrut să spun că un scriitor trebuie să scrie *ca și cum* scrisul este mai important decît viața în sine.

Sprijinul occidental de care ați avut atunci parte este binecunoscut; spuneți-ne, în cel fel v-au susținut musulmanii în acel teribil deceniu al fatwei?

Mulți scriitori musulmani m-au susținut într-adevăr foarte mult, la fel și mulți cititori musulmani. Dar, în cele din urmă, eu nu sînt interesat de orientarea religioasă a cititorilor mei. Aceasta este treaba lor, nicidecum un punct de interes pentru mine.

Ca semnatar de manifeste împotriva totalitarismului și ca militant pentru drepturile femeii musulmane, mai ales acela de a nu purta văl, credeți că arta este politică prin însăși natura ei?

Nu, nu cred asta.

Vă întrebați retoric într-un articol „ce este libertatea de expresie fără libertatea de a ofensa?“, adăugînd apoi faptul că „libertatea este înspăimîntătoare“. Credeți că oamenii au nevoie de un fel de ghid al libertății?

Libertatea este subiectul unei conversații care nu se va termina niciodată. Libertatea este

un argument, dacă vrei. Nu are nevoie de manual pentru a fi exercitată. Tot ce îi trebuie este o constantă explorare.

Ați declarat că nu sînteți o persoană religioasă și v-ați exprimat de nenumărate ori împotriva religiei…

Da, pentru că religia este cenzură.

Considerați că cenzura îi ajută pe scriitori să scrie ficțiuni mai bune?

Nicidecum.

Spuneați undeva că astăzi folosim cultura pe post de sau în locul ideologiei; credeți în teoria ciocnirii civilizațiilor?

Culturile se ciocnesc tot timpul, așa a fost dintotdeauna, și multe dintre aceste conflicte sînt fertile, stimulează ambele părți. Eu nu cred în teoria lui Samuel Huntington, o găsesc mult prea reductivă.

În volumul Patrii imaginare *afirmați la un moment dat că politicienii și scriitorii sînt rivali prin natură, luptînd pentru aceleași teritorii și că romanul este, de fapt, o formă de negare a versiunii oficiale a adevărului. Dar, la un anumit nivel, nu este și scriitorul tentat de putere?*

Nu genul de scriitor care sînt eu.

Ce credeți despre Internet, youtube, bloguri, downloading?

Mă împac bine cu toate acestea, le practic și eu, mai puțin bloging-ul.

Credeți că Internetul poate contribui la reformarea islamului?

Nu știu, mai bine ai întreba un musulman.

Mai puteți vizita India și Pakistanul? Este suficient să ai patrii imaginare?

În India am fost în fiecare an în ultimii unsprezece ani, dar în Pakistan nu mai pot merge și, sincer, nici nu-mi doresc asta. Locurile mele natale nu sînt, așadar, în întregime imaginare.

„Cititorii de azi sînt mai leneși“

Într-o conversație cu regizorul de film David Cronenberg, constatați că oamenii sînt azi mult mai interesați de persoana scriitorilor decît de scrisul lor. Ați simțit acest lucru pe propria piele? V-ați săturat să vorbiți mai mult despre politică decît despre literatură?

Adevărul e că nu prea mă mai interesează să discut despre politică. Lui Cronenberg voiam, de fapt, să-i spun că astăzi oamenilor le este mult mai ușor să-și formeze o părere despre un scriitor din bîrfe decît citind efectiv cărțile acestuia. Oamenii sînt probabil mai leneși decît erau odată.

În eseul „Din nou în apărarea romanului“ spuneți că efectul publicării atît de multor cărți de ficțiune este nivelul mult mai scăzut al lecturii. Dar dacă cititorii nu mai simt nevoia unui adevăr alternativ și preferă întrebărilor despre lume amuzamentul sau poveștile ezoterice ieftine?

Atunci scriitorii de felul meu vor dispărea precum mastodonții.

Cum și cînd obișnuiți să scrieți? De ce anume aveți nevoie ca să scrieți?

Scriu acasă și scriu tot timpul, la computer. Tot ce îmi trebuie este o idee bună.

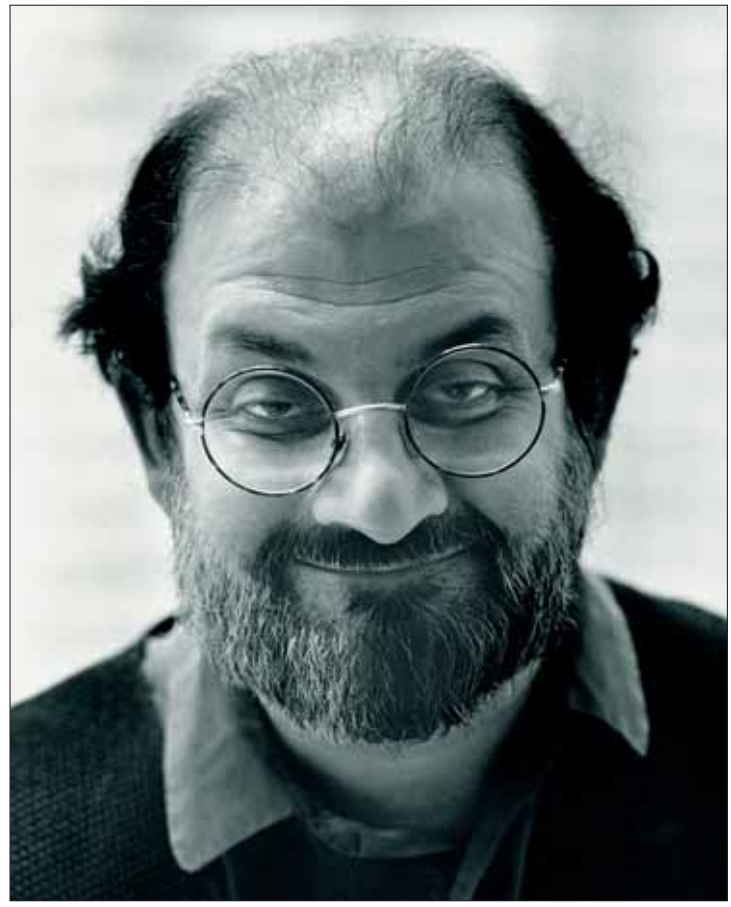

© Cato Lein

Roman vs Film

David Cronenberg: Ai scris vreodată vreun scenariu?

Salman Rushdie: Mai întîi, sînt obsedat de filme. Am spus întotdeauna că filmele au un rol mai mare decît cărţile în formarea unui om. Aşa că răspunsul e da, am încercat de două ori să scriu scenariu numai că de fiecare dată s-a transformat într-un capitol din cartea la care tocmai lucram.

Ingmar Bergman simţea că nu era cu adevărat artist din cauză că nu reuşise să fie romancier. Făcuse cîteva mari filme şi tot simţea asta. Atunci cînd a publicat Patru scenarii *a încercat să le rescrie sub formă de roman că să-l legitimeze. A recunoscut că avea un complex de inferioritate, ca şi cum romanul ar fi fost mare artă, iar filmul nu. Trebuie să recunosc că uneori resimt şi eu această ierarhie. Se poate justifica faptul că romanul este o artă superioară cinema-ului?*

Nu cred. Dacă facem o listă cu marile filme dintr-o anume perioadă şi apoi o listă cu marile romane din aceeaşi perioadă, cred că ar fi cam acelaşi număr. Pe de altă parte, probabil că sînt mai multe filme bune într-un an decît romane bune. Dacă eu citesc două, trei romane bune într-un an, consider că a fost un an destul de bun. Dar dacă văd doar două, trei filme bune, consider că a fost un an mai degrabă dezastruos.

Mă întreb uneori dacă nu merită să părăsesc studioul şi să scriu un roman. Aş putea? Nu cred. Colaborarea din spatele unui film este bună, nu o simt ca pe o constrîngere, dar cu siguranţă nu este propriul tău spectacol aşa cum ar fi un roman. Trebuie să fii puţin machiavelic, să manipulezi cumva, fie că-ţi place sau nu, din cauza sensibilităţii celorlalţi.

Am crezut întotdeauna că, cu cît se află mai mulţi bani în spatele unui proiect artistic, cu atît e mai greu să-ţi dezvolţi propria viziune. Cred că scrisul are ceva în plus, prin simplul fapt că poţi lua o foaie de hîrtie şi un pix şi te poţi aşeza într-un colţ să scrii. Nu te costă nimic s-o faci, iar asta îţi dă, mai mult sau mai puţin, libertate.

Sigur că da. Şi dacă scrii un roman, este acolo, există, pe cînd dacă scrii un scenariu, nu există nimic. E doar o idee.

Exact. Cred că motivul pentru care nu am scris scenariu este din cauza acestei lipse de control. Eşti cea mai puţin importantă persoană dintr-un film dacă tu eşti scriitorul!

Ei, asta nu-i chiar aşa, deşi uneori se întîmplă. Scriitorul mai este şi uitat. Fiecare film este o întreprindere industrială. Şi negi asta cît de mult poţi, pentru că de fapt contează doar decupajul făcut de film şi tot ce e acolo e adevărat şi tot ce rămîne în afara camerei nu există. Dar tu exişti mai mult în afara cadrului. Aşa că trăieşti o stranie schizofrenie.

Sînt frecvent tentat de filme. Am avut recent o întîlnire cu un scenarist şi cu un producător discutînd despre o carte de-a mea şi la final le-am zis că cochetez cu ideea de a regiza eu însumi ceva. Am spus-o ca pe o glumă. Trei ore mai tîrziu am primit un mesaj în care îmi spuneau că, dacă vreodată chiar voi dori s-o fac, să-i sun pe ei mai întîi. M-am gîndit: dacă ei sînt dispuşi să scoată banul, cît de rău poate fi...

Asta ar putea fi fascinant. Am cunoscut cîţiva scriitori care au ajuns să regizeze şi rezultatele au fost foarte variate. Unii dintre ei au urît treaba asta. Pentru ei a fost o experienţă oribilă. Firește, pînă atunci nu avuseseră de-a face cu actorii, tehnologia, spaţiul. Mişcarea oamenilor şi acel cub al filmului cu care decupezi spaţiul au fost printre primele lucruri pe care eu însumi le-am considerat foarte dificile, pentru că am crezut mereu că voi fi romancier. Nu mi-a trecut niciodată prin cap că voi face filme. Or, simpla mişcare a oamenilor într-o cameră este sculpturală, este coregrafie şi e dificil de stăpînit. Şi trebuie să faci asta sub presiunea timpului.

Eu aproape am devenit actor. Am avut această dorinţă. După ce am plecat de la universitate, mi-am petrecut cîţiva ani încercînd să devin actor, dar am renunţat la timp. Amuzant e că eu cred că acum aş fi un actor mai bun. Pentru că, privind înapoi la tînărul care eram, ca s-o spun pe şleau, gesticulam prea mult. Era prea multă mişcare.

E uimitor! Cei mai buni actori nici nu clipesc, iar atunci cînd o fac, totul se încarcă de semnificaţie. Nemişcarea marilor actori este incredibilă.

Păi, cred că aş fi mai calm acum.

Asta e cumva o audiţie?

Ar putea fi, dacă ai vreun rol.

(www.davidcronenberg.de/cr_rushd.htm)

Ați primit numeroase și prestigioase premii literare, inclusiv The Best of the Booker, sînteți faimos în toată lumea, aproape un icon al culturii pop. Ce v-a mai rămas de realizat? Ce vă mai motivează să scrieți?

Arta romanului presupune să răspunzi lumii, din plin și constant, cu imaginația ta și cu personalitatea ta. Această dorință nu dispare odată cu premiile, cu faima etc. În timp devine un mod de a trăi.

Mai aveți povești de scris?

Mai am destule. Sper.

Cum vă descurcați cu faima?

Faima este faimă. Nu contează atît de mult.

Nu v-ați dorit niciodată să dispăreți, să scrieți din nou ca un scriitor anonim?

Nu. Nu mi-am dorit să dispar.

Ce părere aveți despre acțiunea juridică a lui Salinger de a-și proteja propriul personaj de ficțiune și de a împiedica un alt scriitor să-l „împrumute" pe Holden Caulfield?

Îl înțeleg, dar nu mi-aș dori să ajung ca el.

„Ascult rock de cînd mă știu"

Povestiți-ne cum ați ajuns să jucați în piesele lui Ionesco.

Am jucat în două piese de Ionesco, în *Rinocerii* și în *Viitorul e în ouă*. În aceasta din urmă jucam o statuie care prindea viață. Se întîmpla la Universitatea din Cambridge, acum foarte mult timp.

La lecturi publice faceți oamenii să plîngă, odată cineva chiar a leșinat; pe dvs. ce vă emoționează pînă la lacrimi?

Filmele sentimentale ieftine de la televizor. Dar numai dacă le urmăresc singur.

Ați urmat cursurile unei școli de rugbi; mai sînteți interesat de sport?

Nu prea mă mai interesează rugbiul. Acum sînt un fan înflăcărat al echipei de fotbal american New York Yankees și al clubului de fotbal Tottenham Hotspur.

Știu că îi admirați, printre alții, pe Bill Haley, Frank Zappa și Tom Waits; vă amintiți cînd ați început să ascultați rock?

Ascult rock de cînd mă știu, aproape toată viața am făcut asta, nu-mi amintesc să existe un moment anume. Rockul s-a născut prin '56-'57 pe cînd eu aveam nouă, zece ani.

Ce artist ați fi vrut să întîlniți personal?

Pe Bob Dylan. Nu ne-am întîlnit niciodată.

E adevărat că ați făcut pogo cu Van Morrison sau e doar o legendă urbană?

Nu, chiar s-a întîmplat asta. Eram la o petrecere în casa lui Bono din Dublin și acolo se afla și Van Morrison și da, a fost și un dans.

Știți, există o trupă românească ce și-a luat numele Grimus, după romanul dvs. de debut.

Sper că sînt mai buni decît romanul meu.

Presupun că ați auzit despre miliardarul american care a zburat recent pe Lună, unde a citit un basm în cadrul unei transmisii live...

Aș fi fost fericit să zbor și eu cu el pe Lună, dar nu cred că mi-aș fi dorit să și citesc.

■

a consemnat Marius Chivu

© Reuters

Cu Monica Bîrlădeanu

■ ***David Cronenberg*** *(n. 1943, Toronto) este licențiat în literatură al Universității din Toronto, a debutat cu proză scurtă, iar la sfîrșitul anilor '70 și-a cîștigat statutul de regizor cult al filmelor horror. Printre filmele regizate de David Cronenberg se numără:* Videodrome *(1983),* The Dead Zone *(1983, după romanul omonim al lui Stephen King),* The Fly *(1986),* Dead Ringers *(1988),* Naked Lunch *(1991, după romanul omonim al lui William S. Burroughs),* Crash *(1996, după romanul omonim al lui J.G. Ballard),* eXistenZ *(1999),* Spider *(2002, după romanul omonim al lui Patrick McGrath)* A History of Violence *(2005).*